

Hugo Claus en de mythe van de onvoltooide mens

Mama, kijk, zonder mythen!

In 1952 schreef Hugo Claus zijn eerste toneelstuk: De getuigen, een eenakter. Er zouden nog heel wat theaterteksten volgen. Zijn stukken worden relatief weinig gespeeld, maar dit seizoen prijkt hij op de affiche van diverse Vlaamse gezelschappen. Hoewel hij nooit echt wég geweest is verklaart zijn vijftenzestigste verjaardag op 5 april jl. wellicht een deel van de belangstelling. Op de Hugo Claus-dag van het Theaterfestival baande Freddy Decreus zich een weg doorheen diens immense toneeloeuvre en plaatste het in de context van de veranderende tijdsgeest en van de Vlaamse identiteit. Wat hier volgt is de enigszins ingekorte versie.

1. Claus, een gevaarlijk man?

Claus begint theater te schrijven in de vroege jaren vijftig en confronteert Vlaanderen met ideeën waarvoor dit land nog niet rijp is. Voorlopig is *Onder de torens* uit 1993 het laatste theaterwerk en dit 'geschenk aan het NTG' zorgde voor nog meer heibel en kabaal dan zijn eerste stukken, want – ultiem bewijs – het haalde zelfs Humo. Het moet je allemaal maar overkomen: haast een halve eeuw voor het theater schrijven (meer dan 30 oorspronkelijke stukken en meer dan 30 vertalingen en bewerkingen), de zedenpolitie, de BOB, theaterdirecties en critici van de *Gazet van Limburg* tegen je in het harnas jagen, moeten leven met regisseurs die niet spelen wat er staat, theaterrecensenten moeten dulden die 'pissen tegen het Parthenon', waarbij gelukkig het Parthenon niet werd aangetast, omdat 'hun urinezuur te waterig' was. Het ergste van dit alles is wellicht nog geboren te moeten worden in Vlaanderen,

of all places, in Vlaanderen, waar het eerste drama zich reeds afspeelde in een Brugse materniteit toen vader Claus de show stal door met zijn splinternieuwe sportwagen, een Chenal-Walker, luid toeterend de binnenkoer te komen oprijden en aldus al de aandacht van de geboorte van zijn zoon afleidde. Ondertussen hebben wij, toeschouwers van menig theaterstuk, gedurende lange jaren de gevolgen van dit hilarisch en pre-oedipaal gebeuren aan den lijve mogen ondervinden. Vaders werden veroordeeld om steevast te hinken, moeders om hun kinderen niet los te laten, zonen om in eeuwige onmin met en in opstand tegen de vader te leven. Misschien zullen de komende generaties vooral onthouden dat Claus de schepper was van de hinkende man, van een nieuwe Oedipusfiguur, maar eigenlijk zou ik pas tevreden zijn indien ze deze hinkende en verblinde man zouden zien als een metafoor voor de hinkende twintigste-eeuwse mens, voor deze ogenschijnlijke Uebermensch

die zich geleidelijk aan bewust geworden is van een fundamenteel tekort en van zijn principiële onvoltooidheid. Waar de schoolboeken en de theaterjaarboeken tevens zullen blijven over vertellen is zijn manie om mensen in de benauwende ruimte te plaatsen van een familie waar de elementaire menselijke relaties onder hoogspanning staan en waar de meest diverse vormen van seksuele aantrekking en afstoting herinneren aan barbaarse mythische verhalen. Op zichzelf niet zo erg, zou je denken, geheel de geschiedenis door hebben kunstenaars niets anders gedaan dan onze menselijke tekorten, pretenties en lusten vorm gegeven. Toch blijkt dat Vlaanderen de voortbrengselen van deze anarchistische 'malcontent' als gevaarlijk heeft bestempeld, dat theaterdirecteurs verplicht werden een voorstelling te laten voorafgaan door de waarschuwing 'Slechts op eigen risico te aanschouwen', dat het kantoor van Jan Emiel Daele doorzocht werd naar opruiende en erotische literatuur (*De penisgroet* werd in beslag genomen) en dat het gerechtshof van Brugge zetelde over Masseur. Procureur Goeminne, – de naam alleen al! –, zei toen over de drie naakte mannen die de Heilige Drievuldigheid moesten spelen: 'Hij heeft geld moeten geven aan mensen, van wie hij kon vermoeden dat hun moreel gevoel afgeschapt was, d.w.z. mensen die zeer modern waren' waaraan hij minachtend toevoegde: 'In de duinen verstoppen ze zich tenminste nog'.

Geacht gezelschap, is deze vriendelijke ogende man ooit gevaarlijk geweest en is hij het nog? Ik vrees van wel en ik hoop van wel. Hij is gevaarlijk in die mate dat elke goede kunstenaar gevaarlijk moet zijn, de dag- en nachtdromen van zijn medemens moet verstoren, de maatschappij als een Sokrates moet blijven belagen, uitdrukken wat Gide zei 'je n'aime pas l'homme, j'aime ce qui le dévore' of zoals Artaud ooit zei, de kunstenaar moet de koorddanser zijn op de draad van het leven die zijn eigen grenzen en mogelijkheden voortdurend overschrijdt, 'un médiateur entre le visible et l'invisible' (*Le théâtre et son double*, Paris, 1964, p. 121). Het is de kunstenaars misschien te veel eer aandoen, maar van wie moet je in dit soort maatschappij nog verwachten dat fundamentele kritiek geuit wordt, dat nieuwe uitdagende en provocerende beelden gemaakt worden, dat de mens bevroegd wordt op zijn wereldbeeld, dit